

ENCYKLIKA

LVA XIII.

RERUM NOVARUM

Přeložil
DR. BEDŘICH VAŠEK

III. OPRAVENÉ VYDÁNÍ

V OLOMOUCI 1946

ENCYKLIKA LVA XIII.

RERUM NOVARUM

O dělnické otázce

Přeložil

DR BEDŘICH VAŠEK

III. vydání

Olomouci 1946

Nr. 8239.

IMPRIMATUR

Olomucii, die 18. Septembris 1945.

DR UDALRICUS KARLÍK,
vicarius generalis.

Předmluva k I. vydání.

Oheň jsem přišel metati na zemi, a co chci jiného, než aby se rozhořel? (Lukáš 12, 49.) Tak vyjádřil své poslání Kristus. To jest i posláním papežství: vrhat oheň. Oheň pravdy. Oheň spravedlnosti.

A čím těžší je situace nějaká, tím více je potřebi, aby tam padl oheň pravdy, oheň spravedlnosti a milosti. - - -

Těžká je dnes situace sociální. Vždy bývala sociální otázka otázkou těžkou. V našich dobách, vzhledem na krizi hospodářskou, nabyla ostrosti mimořádné.

„Svět je zralý pro světovou revoluci. A neuznají-li držitelé moci a kapitalisté zákony křesťanství, bude spálen celý svět plameny rudého moře.“ Úctyhodný stařícký arcibiskup pražský dr. Kordač vyřkl toto pravdivé veliké slovo!

Encyklika *Rerum novarum* přichází se zásadami takovými, že, budou-li poznány a uvedeny v život, nebude obtíží provésti přestavbu společenského řádu ve smyslu spravedlnosti.

Rerum novarum jest oheň. Oheň šířající. To není jalové diplomatické mluvení, aby vše mohlo nakonec zůstat při starém; její zásady jsou jako ztravující oheň, v jehož žáru se taví a odpadá sociální rez a sociální nečistota. a zůstává ryzí sociální zlato. Ten žár pálí, velmi pálí - ale jinak se k očistě nedojde!

Rerum novarum je p r o g r a m. Program, jehož základní myšlenky jsou zaručeny samým Bohem a Jeho zjevením. Proč přichází a přišlo v sociální práci tolik práce a statků na zmar? Vycházelo se ze špatných zásad, ujíždělo se za pochybenými cíli, energie proplýtvány: „Krajní napětí sil, běh nejrychlejší, ale mimo

cestu," zase by smutně řekl sv. Augustin. Na tom záleží, aby při takové práci před duchem stál program, na jehož správnost se mohu plně spolehnouti, jehož správnost, protože kotví ve světě nadpřirozena, je zabezpečena i pro chvíle nejrozbouřenějších lidských pochybností.

V nejtěžších sporných bodech sociálních přináší Rerum novarum světlo. Soukromé vlastnictví či kolektivismus? Rovnost všech či nerovnost lidí? Je práce povinnost jen pro někoho, či pro každého? Je stát státem Hegelovým, který má právo na všechno, a který pohlcuje práva všech jednotlivců a rodin; či státem liberalismu s úlohou nočního hlídače; či čím? Je možné při řešení otázky dělnické nepočítati se spoluprací Církve, či znamená odmítnutí Církve škodu, dokonce podstatnou škodu při řešení? Jak dalece je svépomocná akce nezbytna při tomto řešení dělnické otázky? Jaká má býti mzda, aby byla spravedlivá? Jaká má býti délka pracovní doby za den, za týden? Je sváteční a nedělní klid nutností? Je možné soužití a klidná spolupráce proletariátu a občanské třídy, či pomůže jen třídní boj, tvrdý, nemilosrdný, bezohledný vyhlazovací boj?

Tyto krvavé, rozbolavělé otázky, na něž smrtelně stůně naše společnost, řeší Rerum novarum. A řeší i krvavé, bolavé otázky jiné, a řeší je tak, jak je liné takové problémy rozřešeny býti mohou: ve světle věčnosti.

A řeší Rerum novarum otázku dělnickou se svatou neohrožeností. Kde spravedlnost žádá, aby se řízlo, tam řízne; kde spravedlnost vyžaduje, aby se řízlo hluboko, tam řízne hluboko. I když při tom teče krev. Co je zlo, to označuje jako zlo, co je velkým zlem, to bez zastírání označuje jako velké zlo. Není psána Rerum novarum, aby zalichotila lidem, nýbrž, aby dopomáhala k těžkému vítězství pravdě. A umí říci neohro-

ženou pravdu nahoru i dolů, kde je třeba říci slovo, jež by usnadnilo vítězství pravdy a spravedlnosti!

■

Před čtriceti roky byla napsána *Rerum novarum*. Nezaštaraly její názory za tu dobu? Vždyť ostatní sociální díla, psaná před válkou, jsou ve velké části svých názorů tolik překonána válkou, a poválečnými zkušenostmi a reformami! — Ano, posledních čtyřicet let přineslo mnoho sociálních změn. Nejedna požadavek, který byl v encyklice 1891 postaven jako cíl, jehož se má dělnická třída domáhati, platí dnes již za samozřejmou skutečnost. Ale to je jen několik odstavců, kde se naznačuje praktické užití zásad. Ve své podstatě zůstává *Rerum novarum* věčně mladým výrazem a zdůvodněním práv dělníka, a její hodnota je trvalá, a jako před umělecká díla Rafaelova, Tizianova atd. stále se chodí učit, kdo chtějí vniknouti do tajů umění, tak ve smyslu ještě dokonalejším na celá staletí bude *Rerum novarum* nevyčerpatelnou myšlenkovou zásobárnou pro úsilí o spravedlnost dělnické třídy. Základní její zásady jsou tak nezměnitelné, jak nezměnitelná je přirozenost lidská, na níž buduje!

■

Chceš býti z těch, kdo *Rerum novarum* čísti začali, ale pak se jim to zdálo příliš těžké, a po pěti, šesti stránkách čísti přestali? Chceš býti z těch, kdo se stydlivě přiznávají: Nedočetl jsem *Rerum novarum*? Víš: jsi-li povrchní a přemýšlíš-li nerad, nevím, nevím, dočteš-li tuto encykliku. Myslím, že ne. V ní každý odstaveček a každá věta je jako hora myšlenek, a musí se z této hory to zlato myšlenkové vybrati, musíš promyslet, a teprve potom pustit se dále. Pak ti zachutná, pak budeš cítit, jaký je to poklad, jak dovede náměstek Kristův na čtyřiceti, padesáti stránkách podati takové hory myšlenek! A když přečteš po první, čti po druhé, čti po třetí, aby tě prosáklo smýšlení encykliky,

aby ses naučil sociálně cítit, aby sis navykl v duchu encykliky jednat.

Neboť to je cílem Rerum novarum; aby vedla k činům, k uskutečňování sociálního království Kristova!

Nuže: vezmi, čti!

Čti a přemýšlej!

Čti po druhé!

A pak - jednej!

V Olomouci, na Nový rok 1931.

Předmluva k II. vydání.

Od ledna 1931, kdy vyšlo prvé vydání tohoto překladu, dostalo se encyklice zhodnocení nejvyššího: ve velikém okružníku: „Quadragesimo anno“, jmenuje Pius XI. „nesmrtelným dokumentem“, „Magna charta, o kterou se musí jako o svůj základ opíratí veškerá katolická sociální činnost.“

Opakuji při tomlo vydání:

Změnily se sice vlecčems poměry od roku 1891, kdy Rerum novarum vyšla, a některým jejím odstavcům neporozumíme, leda když si je vložíme v rámec sociálních poměrů doby jejího vzniku. Ale principy, z nichž při řešení vychází, zůstávají i nadále stěžejními pilíři sociálního života.

Opravdu nesmrtelný dokument!

Jsem šťasten, že ve druhém - velmi změněném - vydání rozchází se můj český překlad Rerum novarum, aby i v našich zemích duše žíznicí po sociální pravdě uváděl do požehnaných zahrad sociálního učení Církve.

Číslice při jednotlivých odstavcích jsem přejal z úředního vatikánského vydání z r. 1931.

V Olomouci, v dubnu 1935.

Předmluva k III. vydání.

V posledních sociálně revolučních letech byly uskutečněny další - a četné - požadavky vyslovené v encyklice *Rerum novarum*.

Ale v dělnické otázce je dodnes ještě plno problémů, a velkých problémů. Lev XIII. zůstává světu nenahraditelným vůdcem dále. „Nesmrtelný dokument“, zvláště v nejzákladnějších problémech sociálních, neztratil na své velké ceně.

Toto III. vydání podává překlad zdokonalený. Předmluvy dřívějších vydání ponechány, protože jimi probleskuje něco ze sociální situace let, kdy vydání vycházela.

V Olomouci ve svátek Proměnění Páně 1945.

Dr. Bedřich Vašek.

ÚVOD.

Naléhavá nutnost řešiti dělnickou otázku.

1. Bolestné rysy dělnické otázky.

1. Dychtění po novotách již dlouho zneklidňuje státy; a bylo přirozeno i nezbytno, že se žízeň po změnách přesunula z oblastí politiky na příbuzné pole hospodářské.

Příčiny jeho vzniku.

Řada příčin způsobila, že boj vypukl: nový rozmach průmyslu a nové výrobní změny ve vzájemném poměru mezi zaměstnavateli a zaměstnanci; přílišnost majetku v rukou nepatrného počtu lidí a nedostatek v širokých vrstvách; vzrůst důvěry ve vlastní síly u dělníků, jejich živější vespolečný styk, utužení jejich organizace; mimo to pokles mravnosti.

Důležitost otázky.

O jak veliké věci v tomto boji běží, je patrné z toho, že udržuje lidi v napětí a ve vzrušeném očekávání, že zaměstnává důvtip učenců, že je předmětem porad odborníků, schůzí lidových, úvah zákonodárců, rad vládařů, takže není již jiné věci tak významné, již by se lidé obírali s větším, ba vášnivějším zájmem.

Zájem Církve o ní.

A tak nesouce odpovědnost za zájmy Církve a obecné blaho, jak jsme to dělávali jindy, ctihodní bratři, když jsme k vám vydávali okružní listy o politické moci, o lidské svobodě, o křesťanském zřízení států a o jiných podobných předmětech, jak se nám to zdálo vhodným, aby se čelilo mylným názorům, totéž a z týchž

důvodů pokládáme za nutné i v otázce dělnické. - Tohoto předmětu jsme se dotkli příležitostně vícekrát; svědomitost v úkolu apoštolském velí, abychom zvláště a výslovně projednali celou tuto otázku tak, aby jasně vynikly zásady, pomocí jichž by se spor rozřešil, jak toho žádá pravda a spravedlnost.

Její svízelnost.

Otázka jest plná obtíží a není bez nebezpečí. Neboť je svízelné určovati práva a povinnosti ve vzájemném poměru mezi zámožnými a proletáři, mezi těmi, kdo propůjčují kapitál, a těmi, kdo propůjčují práci. Nebezpečný pak je ten spor, poněvadž na všech stranách zneužívají ho bouřliví a vychytralí lidé k tomu, aby zmátli správný úsudek a aby štvavě pobuřovali lid.

2. Smutné postavení dělnictva volá o pomoc.

Neboť když byly zrušeny v minulém století staré cechy a na jejich místo nepřišlo žádné jiné ochranné opatření, když dále z veřejných zařízení a zákonů bylo vypuštěno zděděné náboženství, dělníci stojíce osamocení a bez ochrany ponenáhlu upadali do rukou nelidskosti zaměstnavatelů a nezkrocené ziskuchtivosti soutěžících. Zlo ještě zhoršila žravá lichva, která sice nejdnou byla Církví odsouzena, ale hrabiví a ziskuchtiví lidé se jí pod různými formami dopouštějí napořád; k tomu přistupuje, že výroba i obchod byly soustředěny v rukou téměř jen málo lidí, takže hrstka majetných a boháčů vložila jho téměř otrocké na nesmírné množství proletářského lidu.

A. SOCIALISMUS DĚLNICKÉ OTÁZKY NEŘEŠÍ.

1. Návrh socialismu: Zrušit soukromé vlastnictví.

3. Aby se odpomohlo tomuto zlu, socialisté podniktivše závist chudiny proti bohatým prohlašují, že se má soukromé vlastnictví zrušiti a místo toho že jmění jednotlivců se má stát společným majetkem všech, a že by je spravovali ti, kdo stojí v čele obcí nebo států. Takovým převodem majetku od soukromých osob na společnost se může dle jejich názoru vyléčiti nynější nesnesitelný stav, protože se rozdělí rovnoměrně i jmění i výhody mezi občany.

Avšak jejich plán je naprosto nezpůsobilý, aby se mohla podle něho úspěšně rozřešit sporná otázka; konec konců by znamenal poškození vrstvy dělnické. Jest mimo to nespravedlivý, ježto se dopouští násilí na zákonných majitelích. Vnáší zmatek do státního života, ukládaje státní moci úkoly, jež jsou jí cizí.

2. Proč je řešení socialismu nepřijatelné.

1. Dělnictvu by se jím nepomohlo, nýbrž ještě uškodilo.

4. Je na bíle dni: vlastním důvodem, proč na sebe berou práci ti, kdo vstupují v nějaké výdělečné povolání, a účelem, k němuž na prvním místě přihlížejí, jest

opatřiti si výdělek a tento výdělek vlastnit jako soukromý majetek. Neboť přenechává-li kdo své síly a svou píli ve prospěch jiného, přenechává mu je za tím účelem, aby si opatřil statky, kterých potřebuje ke své živé a slušné existenci; je tedy jeho cílem domoci se opravdového a dokonalého práva nejen požadovati mzdu, nýbrž i umístiti ji tak, jak by chtěl. Uskrovnovávali se tedy ve výdajích a takto si sám něco ušetřil a ovocem své šetrnosti - aby si je mohl tím bezpečněji zachovati - uložil tak, že si zakoupil pozemek, věru takový pozemek není ničím jiným než vlastně mzdou v jiné podobě; a proto pozemek, jejž si dělník takto zakoupil, bude jeho majetkem právě tak jako mzda, kterou dostal za práci. V tom však záleží - to lze snadno pochopiti - vlastnictví statků movitých i nemovitých.

Socialisté tedy tím, že chtějí jmění jednotlivců převésti na společnost, zhoršují postavení všeho dělnictva, protože zbavujíce je možnosti umísťovati mzdu, olupují je o naději a možnost, že by si mohli majetek rozmnožiti a zlepšiti si postavení.

2. Řešení socialismu nespravedlivé k jednotlivcům a k rodinám.

5. Ale ještě více: nabízejí lék, který je ve zřejmém rozporu se spravedlností, protože právo míti soukromý majetek je člověku dáno od přírody.

Nespravedlivost vzhledem k jednotlivci.

Právo vlastnit jest důsledkem přirozenosti člověka obdařeného rozumem.

Opravdu také v této věci je nesmírný rozdíl mezi člověkem a zvířetem

Neboť zvířata se neřídí sama, nýbrž řídí je a ovládá dvojí přirozený pud. Pudy jednak udržují v nich schopnost jednati a účelně vedou k rozvoji jejich

síly, jednak také probouzejí v nich jednotlivé kony a určují tyto kony. Jeden pud vede zvířata k tomu, aby zachovala sebe a svůj život, druhý k tomu, aby zachovala svůj druh. Obojího však cíle pohodlně dosahují tím, že používají těch věcí, které zde právě jsou; a nemohla by se dostatí dále, protože je vede jen smysl a konkrétní předměty smyslem postřehnuté.

Docela jiná je přirozenost lidská. Má v sobě veškeru a dokonalou mohutnost přirozenosti živočišné, a proto jest údělem člověka po této stránce - právě tak jako je údělem všeho živočišného tvorstva - že má používatí statků hmotných. - Avšak přirozenost živočišná, i když by ji měl v míře sebevětší, daleko ještě není celou přirozeností lidskou, ba jest jen její nižší stránkou a má vyšším stránkám přirozenosti sloužiti a jich poslouchati. To, co je naší zvláštní a vynikající předností, co člověka činí člověkem a co působí, že se podstatně liší od zvířat, jest duch a rozum. A poněvadž ze všech živočišných tvorů jediný člověk jest obdařen rozumem, je nezbytno člověku přiznati statky nejen v tom smyslu, aby jich používal - to je společné živočichům všem, - nýbrž aby byl jejich stálým a trvalým vlastníkem a to nejen těch statků, které se spotřebují používáním, nýbrž i těch, které se používáním nespotřebují.

Člověk se má starati i o budoucnost.

6. To se jeví ještě zřetelněji, pozorujeme-li lidskou přirozenost důkladněji. - Vždyť člověk svým rozumem obsáhne věci nesčetné a s věcmi přítomnými sdružuje v duchu i věci budoucí; člověk dále je sám pánem svého jednání. Proto v rámci věčného zákona, podřízen jsa moci Boží, jež vše nejprozřetelněji řídí, spravuje se člověk sám svou prozíravostí a svým rozhodováním; a tak je v jeho moci, aby si vyvolil věci, které považuje za nejzpůsobilejší, aby se jimi postaral o sebe nejen pro přítomnost, nýbrž i pro budoucnost. Z toho plyne, že člověk má míti vlastnické právo nejen na pozemské plody, nýbrž i na půdu, poněvadž vidí, že zemská úroda mu skýtá úkojné statky, nezbytné pro budoucnost. Neboť u každého člověka se potřeby takřka stále vra-

cejí; dnes je ukojíme, zítra se ozývají důrazně znova.

Proto musila příroda dáti člověku něco trvalého, co by zůstalo navždy, odkud by se jako ze zdroje mohly pobíratí potřebné statky stále a stále. Ale takto trvale, znova a znova, nedovede oněch statků poskytovatí nic leda země se svou úrodou.

N. B. 1. Toto právo měl člověk již před vznikem státu.

A není důvodu, proč by se tato péče převáděla na stát. Vždyť člověk je starší než stát; proto musil mítí právo na uhájení života a těla ještě dříve, než se vytvořil nějaký stát.

N. B. 2. Země sice byla dána všem lidem, ne však každému v témže smyslu..

7. Že však Bůh odevzdal zemi veškerému lidskému pokolení, aby jí a jejích plodů užívalo, to není popřením soukromého vlastnictví. Neboť stojí sice psáno o Bohu, že dal zemi lidstvu vůbec; tím se však nemyslí, že by byl Bůh ustanovil, aby všichni bez rozdílu společně byli jejími vlastníky; myslí se tím, že sám nikomu nějaké části neurčil k vlastnění, přenecháváje snaživosti lidí a zařízením státním, aby provedly rozdělení majetku. Ostatně země, ať již tak nebo o-
nak rozdělená mezi jednotlivce, nepřestává sloužiti společnému užítku všech, poněvadž není člověka, který by nebyl živ z toho, co poskytuje půda. Kdo jsou bez majetku, nahrazují prací; takže lze právem tvrditi, že všeobecnou cestou opatřovati si prostředky k živobytí je práce, kterou člověk koná buď na své půdě, nebo v nějakém jiném povolání, jehož mzda však konec konců přichází jen z mnohotvárných plodů zemských a je za ně směňována. Práce učinila člověka vlastníkem pozemku.

Z toho opět vyplývá, že soukromé vlastnictví je ve shodě s přirozeným řádem. Neboť země sice skýtá vel-

mi štědře ty statky, které jsou nezbytny k zachování života a pro potřeby kulturní, nemohla by jich však skýtatí sama od sebe bez lidského obdělávání a péče. Když chce člověk získati statky přírodní, musí se přičiňovati duchem a musí vynakládati síly tělesné; takto spojuje se svou osobností tu část hmotné přírody, kterou sám obdělal, v níž zanechal takřka jako otisk jakýsi obraz své osoby; takže jest úplně správné, náleží-li mu ta část jako jeho vlastnictví, a nesmí-li nikdo nijak poškozovati jeho právo.

8. Důkazná síla těchto důvodů je tak průzračná, že se zdá neuvěřitelným, že s tím nesouhlasí někteří lidé, vracející se k zastaralým názorům; přiznávají jednotlivci, že smí používatí pozemku a osvojiti si různé plody půdy; ale upírají mu naprosto právo vlastnické dokonce i na půdu, na níž si vybudoval stavení, nebo na pozemek, jež obdělal. Tohle právo popírajíce nenahlížeji, že člověk takto bude oloupen o plody své práce. Vždyť půda podstatně mění svou povahu, když je rukou zemědělcovou obdělána a jeho dovedností podmaněna; z půdy lesnaté se stává půda orná, z půdy neplodné výnosná. Avšak toto zlepšení také tkví v půdě a tak je s ní promíseno, že se z největší části nijak nedá od ní oddělití. Strpí však spravedlnost, aby se někdo zmocnil a používal toho, na čem jiný v potu tváře pracoval? Účinky jdou za příčinou, která je způsobila; je tedy správné, aby plody práce náležely těm, kdo pracovali.

Právo vlastnické uznáváno životní praxí národů, zákonodárstvím států, zákony Božími.

Právem tedy veškeré lidstvo, nedávajíc se hrubě mástí odchylnými názory nečetných lidí a bedlivě pozorujíc přirozenost, v samém zákoně přirozeném nalézá základ pro rozdělení statků a praksí všech věků posvětilo soukromé vlastnictví, ježto je v plném souhlase s lidskou přirozeností a napomáhá k pokojnému a klidnému soužití.

Zákony pak občanské, které - když jsou spra-

vedlivé - čerpají svou závaznou moc ze samého přirozeného zákona, potvrzují to právo, o němž mluvíme, a chrání je i donucovacími prostředky.

Schválila toto právo i autorita zákonů Božích, které co nejdůrazněji zapovídají třeba jen pouhou žádost po cizím majetku: „Nepožádáš manželky bližního svého; ani domu, ani pole, ani služebné, ani vola, ani osla a vůbec ničeho, co jeho jest.“*

Nespravedlivost vzhledem k rodině.

9. Taková však práva, která přísluší jednotlivcům, vystupují ještě důrazněji, když je patrné, že jsou úzce spjata s lidskými povinnostmi v soužití rodinném a že jsou na jejich podporu.

Právo vlastnické v souvislosti s přirozeným právem člověka založiti rodinu.

Není o tom pochybnosti: při volbě životního stavu mají jednotliví lidé moc a svobodnou vůli vybrati si, zda se chtějí řídití buď radou Ježíše Krista o panenství či vzítí na sebe závazky manželské. Žádný lidský zákon nemůže člověku odnímati přirozené a původní právo na manželství a nějak omezovati hlavní účel manželství, hned na počátku stanovený Boží autoritou. „Rosťte a množte se.“** - Ejhle, toť rodina, maličká sice, ale přece pravá společnost, a to starší než kterýkoli stát; musí proto míti určitá vlastní práva a povinnosti, která jsou plně nezávislá na státě. - Dokázali jsme, že lidem jakožto jednotlivcům jest od přírody dáno právo vlastnické. Je nutné, aby toto právo bylo převedeno i na člověka, pokud je hlavou rodiny; ba právo to zde je tím mocnější, čím rozsáhlejší je okruh úkolů lidské osobnosti v životě rodinném.

*V. Mojžiš, 5, 21.

**I. Mojžiš, 1, 28.

Rodičům soukromé vlastnictví umožňuje lépe se postarati o dítky.

10. Je přesvatým zákonem přirozeným, aby otec poskytl výživu a všeliké vzdělání dětem, které zplodil; a vede jej přirozenost sama ještě i k tomu, aby pro své dítky - které přece jsou obnovením a jaksi prodloužením otcovy osobnosti - získal a přichystal potřebné prostředky, jimiž by se mohly slušně uhájiti proti neštěstím v příštím životě, v němž se tají tolik nejistoty. To však nemůže provésti jinak než vlastní-li jmění, přinášející užitek, a odkazuje je jako dědictví svým dětem.

Stát nesmí rušiti toto právo rodičů.

Jako stát, tak i rodina jest - zmínili jsme se již o tom - opravdovou společností, jež se řídí vlastní svou mocí, to jest otcovskou. Proto rodina - arci v mezích, které jsou jí určeny jejím vlastním účelem - má při nejmenším stejná práva jako stát při volbě a používání prostředků, jež jsou jí nezbytny k existenci a spravedlivé svobodě. Řekli jsme „při nejmenším stejná“, protože rodina i pojmově i dějinně je dříve než stát, a proto též její práva a úkoly byly dříve a jsou přirozenější než práva a úkoly společnosti občanské.

Kdyby však občané a rodiny sdruživše se ve společnost nalézali ve státě místo pomoci překážku, místo ochrany zkrácení práv, pak by se musili lidé od společnosti spíše odvracet než si jí žádati.

Jaká práva stát vůči rodině má a jaká nemá.

11. Je tedy velikým a nebezpečným bludem chtíti, aby státní moc libovolně zasahovala až do nejvnitřnějšího lůna rodiny, Jistě, kdyby se snad některá rodina octla v krajních těžkostech a v bezradnosti, takže by si z nich sama nijak nedovedla pomoci, pak je v pořádku, když veřejná moc odpomáhá takové veliké nouzi; neboť jednotlivé rodiny jsou jakousi částí státu. A rov-

něž kdyby někde uvnitř rodinných zdí došlo k těžkým přehmatům na vzájemných právech, veřejná moc zjednejš každému jeho právo: neboť v takovém případě nestrhne stát na sebe práva občanů, nýbrž zabezpečuje je a upevňuje spravedlivou a povinnou ochranou. Zde se však musejí zastaviti ti, kdož řídí státy; přirozený zákon netrpí, aby se šlo za tyto hranice. Otecká moc je takového rázu, že státem nesmí býti ani zničena ani pohlcena, protože má zrovna týž původ a zdroj jako sám lidský život. „Děti jsou jakousi částí otce“ a jakoby rozšířením otcovy osobnosti, a chceme-li mluvit přesně, nestávají se děti členy státu a nemají účasti v něm přímo samy sebou, nýbrž prostřednictvím rodiny, v níž se zrodily. A právě proto, že děti „jsou přirozeně jakousi částí otce...“, podléhají péči rodičů, dokud nejsou schopny užívatí své svobodné vůle.“•

Když tedy socialisté, nedbajíce péče rodičů, zavádějí péči státní, jednají proti přirozené spravedlnosti a rozvracejí pevné svazky rodinné.

Socialismus by rozvrátil společenský řád.

12. Tolik o nespravedlnosti.

Jest však také až příliš jasno, jaké by v vznikly odstraněním soukromého vlastnictví ve všech řadách změny a zmatky, jak by z toho vyplynulo tvrdé a odpor- né otroctví občanů. Dokořán by se otevřely brány k ve- spolnému škorpení, řevnění, zlehčování a nesvárům. Důvtipu a přičinlivosti jednotlivců by se odňaly účinné podněty a tak by nutně vysychaly samy zdroje bo- hatství. Domnělá a vysněná rovnost neby- la by ničím jiným, než stejnou bídou a stejně nedůstojným postavením všech bez rozdílu.

• Sv. Tomáš Aqu., S. Th., II. II., 10, 3.

Závěr.

Řešení dělnické otázky je možné jen na základě soukromého vlastnictví.

Z toho všeho je jasno, že známý požadavek socialismu, aby se majetek stal majetkem společným, je nutno zcela odmítnouti, poněvadž škodí přímo i těm, jimž se má pomoci, poněvadž se přiči přirozeným právům jednotlivců; poněvadž rozvrací úkoly státu a obecný pokoj.

Trvá tedy závěr: Když se chce pomoci lidu, musí především jako základ platiti zásada, že soukromé vlastnictví je nedotknutelné.

Když toto jsme stanovili, vysvětlíme, odkud vzíti hledaný lék.

B. SPRÁVNÁ CESTA K ŘEŠENÍ DĚLNICKÉ OTÁZKY.

I. Úloha církve.

1. Církev má právo mluvit do řešení sociální otázky.

13. S důvěrou a s plnou oprávněností přistupujeme k projednávání tohoto předmětu, neboť běží o otázku, jejíž vyřešení pravděpodobně bídne ztroskotá, nebudou-li přibrány k spolupráci náboženství a církev. Protože však především My jsme strážci náboženství a Nám svěřena správa duchovních statků, které jsou v moci církve, pak kdybychom mlčeli, musilo by to dělati dojem, jsme zanedbali svou povinnost.

Tato nesmírně důležitá otázka vyžaduje sice práce a úsilí i jiných činitelů: vlád států, zaměstnavatelů a lidí bohatých; proletářů, o jejichž zájmy běží. Přesto však bez rozpaků tvrdíme, že marné budou snahy lidí, odmítnou-li zde církev.

Neboť církev čerpá z evangelia nauky, jejichž mocí zápas může býti buď rozhodnut nebo jistě aspoň zmírněn a zbaven vášnivé rozhořčenosti; církev rovněž se snaží nejen dáti poučení rozumu, nýbrž řídití svými příkázáními i život a mravy jednotlivců; zlepšuje také postavení dělnictva hojnými velmi užitečnými zařízeními; trvá na tom a žádá, aby lidé všech stavů přemýšleli, společně se radili a sdružovali své energie v tom směru, aby se zájmům dělníků co nejlépe pomáhalo; a soudí, že se k tomu má použití i zákonů i státní správy, arci s rozumem a s měrou.

2. Dvě základní sociální zásady církve.

*a) Neoddávej se ilusím, ber život realisticky:
úplná rovnost lidí je nemožná.*

14. To tedy budiž vytčena na prvním místě: musíme se smířiti se stavem v lidstvu tak, jak jest: to jest v občanské společnosti rovnost není možná. Hlásají to sice socialisté, ale marná je všechna námaha proti přirozenosti. Neboť jsou od přirozenosti mezi lidmi velmi veliké a velmi četné rozdíly; nemají všichni stejného nadání ani přičinlivosti ani zdraví ani sil; a přirozeným důsledkem nevyhnutelného rozdílu v těchto věcech je nerovnost majetku. A to je věru dobré i pro potřeby jednotlivců i pro zájmy společnosti; neboť aby se opatřily všechny potřeby, k tomu vyžaduje společný život různých schopností a různých úkolů; a hlavně nerovnost majetková lidí vybízí, aby tyto úkoly převzali.

Údělem člověka zůstává práce obtížná.

A co se týká tělesné práce: ani ve stavu nevinnosti by člověk nebyl zůstal načisto bez práce; arci byla by to práce taková, že by si jí svobodně přál člověk pro svou radost; po pádu však - na usmíření za vinu - donutila k ní nezbytnost a je spojena se strastí. „Zlořečena země v díle tvém; v pracích jísti budeš z ní po všechny dny života svého.“*

Rájem bez starostí pozemský život nikdy nebude.

A podobně nevymizejí ani ostatní strasti na světě, poněvadž zla, jež jsou následkem hříchu, jsou krušná, tvrdá, obtížná; a není vyhnutí, doprovázejí člověka až do posledního vzdechnutí. A tak bolest a utrpení jsou údělem lidstva, a kdyby lidé všechno zkoušeli a podnikali, žádnou mocí, žádným uměním se jim nepodaří úplně vymýtiti z lidské společnosti tyto útrapy. Prohla-

*1. Mojžiš 3, 17.

šují-li někteří, že to dovedou, slibují-li ubohému lidu život bez jakékoli bolesti a strasti, život oplývající pokojem a nepřetržitými rozkošemi, mámí lid a provádějí podvod, z něhož jednou vybuchnou zla ještě větší, než jsou nynější. Nejlépe jest věru dívatí se na věci tak, jak jsou, a současně jinde hledati, jak jsme řekli, vhodný protilek proti obtížím.

b) Třídní boj je nauka nepřirozená a zhoubná.

15. To pak je v naší otázce hlavním zlem, že se namlouvá, že obě třídy stojí k sobě nutně v poměru nepřátelském, jako by lidi zámožné a dělníky byla příroda určila k tomu, aby se v houževnatém souboji ve spolek potírali. To je v úplném rozporu s rozumem a pravdou. Naopak, ryzí pravdou je toto: Jako v těle různé údy tvoří shodu a vzniká vyrovnanost a souměrnost ve složení funkci těla, právě tak příroda ve státě zařídila, aby ony dvě třídy žily mezi sebou v srdečném poměru a aby mezi nimi byla vyrovnanost a rovnováha. Rozhodně třída potřebuje třídy; nemůže býti kapitál bez práce, ani práce bez kapitálu. Svornost tvoří krásu věcí a řád; naopak ze stálého zápasení nutně vzniká zdivočelá zesurovělost a zmatek. Nuže, aby tento zápas byl rozhodnut a aby byly přefaty dokonce i jeho kořeny, pro ten účel podivuhodná je síla zařízení křesťanských, a to síla mnohonásobná.

3. Křesťanská spravedlnost vůdčí zásadou při řešení.

At' se plní převzaté povinnosti.

16. Předně veškerá nauka náboženská, jejímž vykladačem a strážcem jest církev, je způsobilá účinně upravovati poměr mezi bohatými a proletáři a je sjednocovati, a to tím, že obojí třídě důrazně předkládá

vzájemné povinnosti, a to především povinnosti vzta-
hující se k spravedlnosti.

Povinnosti dělníků.

Z těch povinností jedna skupina se týká proletáře a dělníka: že má úplně a věrně plnit to, co bylo svobodně a v mezích spravedlnosti dojednáno v pracovní smlouvě; že nemá nijak dělati škody na majetku ani urážeti osobu zaměstnavatelů; že se má i při hájení svých zájmů chrániti násilí a nikdy se nedopouštěti vzpoury; že se nemá stýkati s lidmi ničemnými, kteří před ním vykouzlují nespelnitelné naděje a slibují hory doly; následek bývá příliš pozdě se dostavující lítost a majetkové pohromy.

Povinnosti zaměstnavatelů.

Druhá skupina se týká třídy bohaté a zaměstnavatelů. Nesmějí považovati dělníky za otroky. Je spravedlivě, aby měli v úctě jejich lidskou důstojnost, která arci křesťanstvím je povznešena na stupeň ještě vyšší. Výdělečná práce, popřáváme-li sluchu hlasu přírody a křesťanské filosofie, není člověku k hanbě, nýbrž ke cti, poskytujíc mu čestnou možnost opatřiti si živobytí. Opravdovou hanbou však je a nelidskostí, když se vyvykořisťují lidé jako zboží nějaké, aby se z nich docílilo zisku, a když se v nich cení toliko zdatnost nervů a tělesná síla. • Prikazuje se také, aby se u dělníka dbalo náboženství a statků duchovních. Proto jest povinností zaměstnavatelů zaříditi, aby ve vhodných dobách měl dělník volno pro úkony zbožnosti; aby nebyl vydán svodům ke zkáze a lakadlům ke bříchu; a aby stůj co stůj nebyl odváděn od péče o rodinu a o lásku k šetrnosti. • Rovněž se jim nesmí ukládati práce více, než síly dovedou snést, a ani ne práce taková, která je v rozporu s věkem a pohlavím.

Hlavně at' platí zaměstnavatel dělníku spravedlivou mzdu.

17. Mezi nejdůležitějšími povinnostmi zaměstnava-

tele jest, aby dával každému, co mu podle spravedlnosti náleží. Opravdu má-li se stanoviti mzda spravedlivě, nutno přiblížeti k více okolnostem; všeobecně však vzato, ať mají na paměti lidé bohatí a zaměstnavatelé, že utlačovati pro svůj zisk lidi nuzné a ubohé a těžiti z cizí bídy, jest těžkým proviněním proti zákonům Božím i právům lidským. Oklamávati však někoho o povinnou mzdu že je velikým hříchem, který svolává na pomstu křikem svým hněvy s nebe. „Hle, zadržaná mzda dělníků... křičí od vás a volání jejich vešlo v uši Pána zástupů“.* Konečně ať se bohatí lidé svědomitě vystříhají toho, aby chudým lidem nějak škodili na majetku násilím, lstí nebo lichvářskými úskoky; a to tím více, protože lidé chudí nemají dosti prostředků, aby se bránili proti křivdám a bezmocnosti a jejich majetek musí býti pokládán za tím posvátnější, čím je nuznější.

Kdyby se poslouchalo těchto zákonů, zdaž by to již snad i samo nestačilo, aby byly uhašeny vášnivost a příčiny boje?

4. Důležitost víry v nadpřirozený cíl při řešení dělnické otázky.

18. Ale církev, majíc za učitele a vůdce Ježíše Krista, sleduje cíl ještě vyšší: přikazuje něco dokonalejšího, a to jest jejím cílem, aby obě třídy navzájem sblížila a spřátelila.

Víra v nadpřirozený cíl jediná dovede vnésti plné světlo do této otázky.

Nemůžeme po pravdě porozuměti a hodnotiti věci pozemských, leda máme-li na zřeteli život druhý, nesmrtelný; neboť kdybychom si odmyslili život posmrtný, ihned by zmizel pravý pojem mravní povinnosti, ba veškeren svět se všemi svými věcmi by se stal hádankou a ztrácel by se v tajemnu nepřístupném jakémukoli lidskému zkoumání. Ta pravda, kterou

*Iakub 5. 4.

nám napověděla již sama příroda, je křesťanským článkem víry, o nějž se všechna podstata a budova náboženství opírá jako o svůj nejpevnější základ: že totiž tehdy vpravdě budeme žítí, až z tohoto světa odejdeme. Neboť nestvořil Bůh člověka pro tyto vratké a pomíjející věci, nýbrž pro statky nebeské a věčné, a mezi nám dal jako místo vyhnanství, nikoli jako sídlo trvalého pobytu. Můžeš mít v bohatství a v jiných věcech, který se nazývají dobry, přebytek nebo nedostatek, pro věčnou blaženost na tom nezáleží nic; na tom však nesmírně mnoho záleží, jak těch věcí používáš. Ježíš Kristus svou „hojnou spásou“ neodsídlil různých strastí, z nichž pozemský život je takřka sprádan, nýbrž proměnil je v pobídky ke ctnostem a v příležitost k zásluhám: takže ani jediný člověk nemůže dosíci věčných odměn, leč když kráčí v krvavých šlépějích Kristových. „Trpíme-li s ním, budeme s ním i kralovati.“* Tím, že Kristus vzal dobrovolně na sebe práce a útrapy, podivuhodně zmírnil krutost útrap a prací; a ulehčil snášení bolestí nejen svým příkladem, nýbrž i svou milostí a tím, že dal nám naději na nehybnou odměnu: „Neboť nynější soužení naše, které jest pomíjející, lehké, zjednává nám v míře přenesmírné slávu věčnou, plnovážnou.“**

A tak lidem bohatým se dostává napomenutí, že bohatství není zajištěním proti bolestem, ani že nic nenapomáhá k blaženosti v životě věčném, nýbrž že je spíše na závalu,** že bázeň mají vlévati bohatým hrozby Ježíše Krista, u něho nezvyklé;**** že s největší přísností musejí jednou Bohu soudci skládati účty z toho, jak používali svých statků.

Používání majetku ve světle zjevení.

19. Vzhledem k otázce, jak se má majetku používat, platí zásady vznešené a nanejvýš důležité. Lidská moudrost je vytušila v hrubých obrysech; církev však je zřetelně a dokonale vyslovila; a církev také působí

*II. k Tim. 2, 12.

**II. ke Kor. 4, 17.

***Luk. 6, 24-25.

****Mat. 19, 23-24.

svým vlivem, že nejenom rozum tyto zásady poznává, nýbrž že přecházejí i v život a praxi. Základem toho učení jest, že se rozlišuje mezi spravedlivým vlastnictvím peněz a spravedlivým používáním peněz.

O něco výše jsme viděli, že soukromě vlastnití majetek je přirozeným právem člověka, a toho práva používatí, zvláště při životě ve společnosti, je netoliko dovoleno, nýbrž naprosto nutno. „Je dovoleno, aby měl člověk soukromý majetek. A je to také nezbytno pro lidský život.“*

Když se však tážeme, jak se má statků používatí, církev bez jakýchkoli rozpaků odpovídá: „Pokud se toho týká (totiž užívání statků), nemá člověk zevnějších statků vlastnit tak, jako by byly jen a jen jeho, nýbrž jako by byly společné, takže totiž ochotně z nich uděluje v potřebách jiných lidí. Pročež apoštol píše: „Bohatým tohoto světa prikazuj, aby byli štedří, sdílní.“** Nikomu se zajisté nenařizuje, aby rozdával z toho, čeho nutně potřebuje pro sebe a pro svou rodinu; ani nemusí dávatí jiným ty statky, kterých sám potřebuje, aby mohl býti živ slušně a přiměřeně svému stavu: „neboť nikdo není povinen býti živ nepřiměřeným způsobem.“*** Když však takto již bylo postaráno o to, co je potřebné a stavu přiměřené, jest povinností z přebytku přispívatí nuzným. „Co přebývá, dejte jako almužnu.“**** Nejsou to - vyjímajíc případy krajní nouze - povinnosti spravedlnosti, nýbrž křesťanské lásky, kterou arci vymáhati cestou soudní člověk věru oprávněn není. Ale vyšší než lidské zákony a soudy je zákon a soud Krista Boha, který mnohými způsoby doporučuje zvyk prokazovati dobrodiní: „Blaženěji je dáti nežli bráti“† a dobročinnost chudým prokázanou nebo odepřenou bude souditi právě tak, jako kdyby Jemu byla bývala prokázána nebo odepřena: „Co

* Sv. Tomáš Aqu., II. II., 66, 2.

** Sv. Tomáš Aqu., II. II., 66, 2.

*** Sv. Tomáš Aqu., II. II., 32, 6.

**** Luk. 11, 41.

† Skutky ap. 20, 35.

jste učinili jednomu z těchto mých bratří nejmenších, mně jste učinili.“*

Smysl této nauky je stručně ten: Komu se z Božího dobrodiní dostalo většího množství statků, ať již tělesných a vnějších, ať již darů ducha, dostalo se mu jich k tomu účelu, aby jich používal k svému zdokonalení, stejně však také, aby jich používal jako dobrý služebník prozřetelnosti Boží k prospěchu ostatních. „Komu se dostalo schopností rozumových, ať nemlčí; kdo má přebytek statků, ať neochabuje ve štědrém milosrdenství; kdo má dar řídití jiné, ať se velice přičiňuje, aby i bližní měl užitek z tohoto jeho daru.“**

Chudoba a práce ve světle zjevení.

20. Jsou však lidé, kteří hmotných statků nemají. Ty zase učí církev, že chudoba podle soudu Božího není hanbou, ani že se nemá člověk stydět, když si živobytí opatřuje prací. A to skutkem potvrdil Kristus Pán, který pro spásu lidí „se stal nuzným, ačkoliv byl bohat“;*** a ačkoli byl Syn Boží a Bůh sám, přece se chtěl zdát synem řemeslníkovým a chtěl zaň býti považován: ba ani se nezdráhal strávit velkou část svého života v práci řemeslnické. „Není-li to tesař, Syn Marie?“****

Když se díváme na tento božský příklad, pak snáze chápeme: že pravá lidská důstojnost a vznešenost záleží v mravnosti, to jest v ctnosti; ctnost však že je společným majetkem všech smrtelníků, tu že si mohou stejně zjednatí lidé vysoko postavení i nízcí, boháči i chudáci; a že odměna věčné blaženosti nebude udělena za nic jiného než za ctnost a zásluhy, ať se již najdou u kohokoli. Ba zdá se, že Bůh sám je více nakloněn lidem trpícím; neboť Ježíš Kristus nazývá chudé blaženými;† zve s nesmírnou láskou k sobě ty, kdo

* Mat. 25, 10.

** Sv. Řehoř Vel. In evang. hom. 9, 7.

*** II. ke Korint. 8, 9.

**** Marek 6, 3.

† Mat. 5, 3.

jsou v práci a zármutku, aby je potěšil;†† zahrnuje největší přízní ty, kdo jsou nejubožejší a kdo jsou stíháni křivdami.

Znalost těchto zásad lehko tlumí u bohatých domýšlivost a pýchu a vzpružuje skleslost lidí, žijících v útrapách; chudým se vnitřně uleví. bohatí jsou pohnuti ke skromnosti. Tak se zmenšuje propast lahodící pýše, a nebude nesnadno dosíci, aby si lidé obou tříd podali ruce a se sjednotili.

Bratrská láska mezi zaměstnavateli a dělnictvem - důsledkem této víry.

21. Budou-li však lidé poslouchati křesťanských přikázání, spojí je vespolek také bratrská láska, nejen přátelství. Neboť vycítí a pochopí, že všichni lidé bez výjimky byli stvořeni společným otcem Bohem; že všichni směřují k témuž cíli, jímž je Bůh sám, který jediný může udělit dokonalou a naprostou blaženost lidem i andělům; rovněž že všichni stejně byli vykoupeni dobrodiním Ježíše Krista a povýšeni k důstojnosti dítek Božích, že opravdu jsou spojeni bratrskými svazky jak mezi sebou, tak i s Kristem Pánem, „prvorozeným mezi mnohými bratři“. Rovněž že statky přirozené a dary milosti Boží jsou společně a bez rozdílu majetkem veškerého lidského pokolení, a že jenom nehodný bývá vyděděn z nebeských statků. „Jsme-li však dítkami, tedy i dědici, dědici Božími a spoludědici Kristovými.“*

To jsou povinnosti a práva, jimž učí křesťanská filosofie. Není patrné, že by za kratičko ustaly všechny spory, kdyby se v občanském životě podle toho žilo?

5. Církev zasahuje do dělnické otázky svou činností.

Vede lidi k mravnosti: bez pevné mravnosti je všechna sociálně reformní práce marná.

22. Konečně: církev se nespokojuje tím, že by jenom

†† Mat. 11, 28.
* k Řim. 8, 17.

ukázala cestu, jak naléztí vyléčení, nýbrž i svou rukou podává lék. Neboť všemi silami se přičiňuje o to, aby v duchu svých příkázání a učení vychovala lidi a je vzdělala: snaží se, aby léčivé vody této nauky pomoci biskupů a kněží rozvedla po oblasti co možná nejširší. Dále chce proniknouti smýšlení a působiti na vůle, aby se nechaly řídití a vésti Božími příkazy. A právě po této stránce, která je hlavní a nanejvýš důležitá, protože na ní vše záleží a v ní je klíč k celému problému, církve projevuje jedinečnou účinnost. Neboť prostředky, jichž používá k působení na lidi, jsou jí Ježíšem Kristem propůjčeny právě pro tento účel a mají v sobě účinnost, kterou v ně vložil Bůh. Jenom tyto prostředky dovedou úspěšně proniknouti do nejskrytějších záhybů srdce a přiměti člověka, aby uposlechl povinnosti, ovládal hnutí žádostivosti, miloval Boha a bližní láskou zvláštní a nejvyšší a odhodlaně přetrhal vše, co zdržuje rozmach ctnosti.

Doklad dějin.

Stačí tu maličko poukázati na příklady minulosti. Připomínáme věci a události, o kterých není pochybnosti: že totiž občanský život lidstva byl křesťanskými zařízeními až do základů obnoven; že těmi obnovenými silami se lidstvo povzneslo na lepší úroveň, ba že bylo před zánikem zachováno pro život a že dospělo k takovému zdokonalení, jakého nebylo dříve nikdy a nad něž většího nebude ani v celé budoucnosti. Koněčně že Ježíš Kristus je zdrojem a cílem těchto dobrodiní; z něho vše vzešlo, k němu se musí vše odnáseti a vrátiti. Když totiž svět přijal světlo evangelia a poznal veliké tajemství vtělení Slova a spásy lidí, prostoupil státy život Ježíše Krista Boha a člověka, takže ve všech oborech životních byly prosyceny jeho věrou, příkazy a zákony.

Lidstvo se musí vrátit ke křesťanství.

Proto, má-li se lidstvu pomoci, je možna záchrana jen jediná: návrat ke křesťanskému životu a křesťanským zařízením. Neboť když se společnosti rozpadá-

vají, plativá s plnou oprávněností zásada, že se musejí - chtějí-li, aby znovu rozkvetly - vrátiti ke svým původním ideálům. Vždyť dokonalost všech sdružení záleží v tom, aby se co nejusilovněji pracovalo o cíl, pro nějž byla zřízena, a aby se ho dosáhlo, tak aby k jednotlivým úkonům a k činnosti sdružení dával podnět týž účel, který dal vznik společnosti. Proto odklon od účelu jest zhoubou; návrat k účelu je záchranou a vyléčením. To platí o celém státním tělese; to platí i o oné třídě občanů, kteří jsou živi jen z práce a kteří tvoří daleko největší část obyvatelstva.

Zachovávání příkázání Božích napomáhá často i k hmotnému blahobytu.

23. Bylo by chybou, kdyby se mysliło, že církev pečuje jen o duše a že nedbá o věci důležité pro smrtelný a pozemský život. Zvláště vzhledem k lidem chudým snaží se o to, aby vybredli ze svého žalostného stavu a aby se jejich postavení zlepšilo. K tomu napomáhá vydatně již tím, že volá lidi ke ctnosti a cvičí je v ní. Neboť křesťanská mravnost, když se zachovává v plném rozsahu, přináší již sama sebou určitou míru pozemského blahobytu, poněvadž získává přízeň Boha, který je zdrojem všech statků; drží na uzdě přílišnou chtivost statků a žízeň po požitcích - dvě morové rány, které každá činí velmi často nešťastným i člověka, oplývajícího statky;* spokojuje se i skrovným živobytím, a jsou-li příjmy slabé, nahrazuje si šetrností, chrání se neřestí, které často pohlcují nikoli toliko nepatrné obnosy, nýbrž i ohromné majetky a rozhazují skvělá dědictví.

Charitativní činnost církve.

24. Nadto však církev pečuje ve prospěch chudiny o vhodná zařízení, budujíc a podporujíc vše, co pokládá za účelné pro odpomoc v jejich nedostatku.

Ano, také na tomto poli požehnaném vynikala vždy tak, že i její nepřátelé ji za to velebí. Vzájemná láska

* I. k Tim. 6. 10.

byla mezi křesťany v nejstarších dobách tak mohutná, že velmi často se bohatší zbavovali svého jmění, aby pomáhali chudším; pročez „nebylo mezi nimi žádného nuzného“.* Jáhnům, jejichž rád byl výslovně zřízen pro tento účel, byla od apoštolů svěřena úloha každodenně konati skutky dobročinnosti; a ačkoliv byl apoštol Pavel tak zaměstnán péčí o všechny církve, přesto neváhal se vydati na úmorné cesty, aby osobně přinesl podporu chudším křesťanům. Takové peníze, jež bývaly dobrovolně skládány křesťany při každém shromáždění, jmenuje Tertullian „vklady lásky“, poněvadž se jich totiž používalo „na výživu a pohřby chudiny, na sirotky bez majetku, na lidi zestárlé a na ty, kdo přišli na mizinu.“**

Tvoří se řeholní řády pro službu milosrdenství.

Tak se ponenáhlu nasbíralo ono jmění, které církev opatrovala se zbožnou péčí jako majetek chudých. Ještě více však: starala se o pomoc pro nuzné lidi tak, aby jim byla ušetřena hanba žebroty. Neboť je společnou matkou bohatých i chudých, a když všude zapálila plamen lásky k bližnímu, zakládala sdružení řeholní a zaváděla mnohá jiná užitečná zařízení. Tak nebylo téměř oboru bídy, kterému by se nebylo dostávalo pomoci a útěchy.

Stát charitativní péče církve nemůže plně nahraditi.

Dnes sice mnozí - právě tak, jako to kdysi dělali pohané - zahrnují obviněními církev i za tuto její tak vzácnou dobročinnost; a bylo prohlášeno za lepší, aby se místo této její dobročinnosti zavedla sociální péče, vybudovaná zákonodárstvím státním. Ale není lidského umění, které by dovedlo nahraditi křesťanskou lásku, cele se obětující pro cizí blaho. Jediná církev má onu podivuhodnou sílu, po-

* Skutky ap. 4. 34.

** Tertullian, Apol. 2. 39.

něvadž jí (této síly) nelze čerpati nikde jinde než jen v nejsvětějším Srdci Ježíšovu; a vzdálil se příliš daleko od Krista, kdokoli se vzdálil od církve.

II. Úloha státu.

a) Kompetence státu při řešení dělnické otázky.

25. Ale nemůže býti sporu o tom, že pro účely, o něž nám zde běží, jsou nezbytny také pomocné prostředky, které jsou v moci lidí. Bez výjimky všichni, jichž se věc týká, musejí - každý na svém úseku a podle své možnosti - usilovati a pracovati o týž cíl. To má jakousi podobnost s prozřetelností řídící svět: neboť vidáme, že úspěch pravidelně vyplývá ze součinnosti všech těch příčin, jimiž jest podmíněn.

Jest tedy vyšetřiti, v jaké míře jest očekávati v pomocném díle spolupráci státu. - Státem zde rozumíme nikoli stát, jak se fakticky vyskytuje u toho neb onoho národa, nýbrž tak, jak jej žádá zdravý rozum v souhlase s přirozeným zákonem, a jak jej ukazují spisy Boží moudrosti, což jsme my sami vysvětlili zvláště v okružním listu o křesťanském zřízení států.

Odůvodnění této kompetence: stát má pečovat o obecné blaho.

26. Ti tedy, kdo spravují stát, mají především všeobecně a v každém ohledu veškerým zákonodárstvím a zařízeními snažiti se o to, aby již z uspořádání a správy státu samo sebou vyrůstalo blaho jak celku, tak jednotlivců. Neboť to je povinností státnické moudrosti a nejvlastnějším úkolem těch, kdo stojí v čele státu. Hlavními však složkami blaha státu jsou: poctivá mravnost, dobře spořádané rodiny, bdělost nad náboženstvím a nad spravedlností, mírnost v ukládání

a spravedlnost v rozvrhování veřejných břemen. rozvoj živností a obchodu, kvetoucí zemědělství a jiné takové obory. Čím více se na těchto polích usiluje o opravdový rozvoj, tím lépe a spokojeněji budou žít občané. Touto cestou mohou vlády napomáhati k blahu ostatních stavů, ale též současně velmi vydatně podporovati postavení dělnictva; a to s plným oprávněním a bez jakéhokoli podezření stranickosti: neboť stát má mocí svého poslání pečovati o celek. Čím větší hojnost výhod však vzejde z takové všeobecné péče, tím méně bude potřebí hledati jiných zvláštních cest k blahu dělníků.

Stát musí pečovati o všechny vrstvy obyvatelstva, tedy i o dělnictvo.

27. Jest ještě uvážiti - a to nás uvádí do podstaty otázky ještě hlouběji - že účel státu jest jen jediný, stejný pro vznešené i nízké. Vždyť podle přirozeného zákona chudáci stejným právem jako bohatí jsou občany, to jest pravými a živými částkami, z nichž se skládá prostřednictvím rodin stát: ať se již nezmiňujeme o tom, že v každém velkém městě tvoří proletáři počet daleko největší. Bylo by tedy velikou zpozdilostí o část občanstva pečovati a část zanedbávati; proto nutno vyvoditi závěr, že stát je povinen přiměřeně pečovati o blaho a zájmy stavu dělnického; kdyby se tak nestalo, že by to bylo hříchem proti spravedlnosti, která velí dávatí každému, což jeho jest. O tom moudře praví sv. Tomáš: „Jako část a celek jaksi jsou totéž, tak to, co náleží celku, jaksi náleží části.“* Pročež mezi čestnými a obtížnými povinnostmi vladařů, dobře pečujících o lid, je nejvýznačnější povinnost ta, aby každou třídu občanstva stejnoměrně chránili, dbající svědomitě spravedlnosti, jež se nazývá „podílňá“.

O dělnictvo se musí stát starati zvláště pečlivě.

Ačkoli pak všichni občané bez výjimky mají nějak přispívati k souboru společných statků, z nichž přimě-

* Sv. Tomáš II. II. 61, 1 ad 2.

řená část sama od sebe se vrací k jednotlivcům, tož přece všichni nemohou přispívati touž věcí a stejnou měrou. Je sice v ústavách států veliká rozmanitost; vždy však budou mezi občany po té stránce rozdíly, a bez nich ani nemůže žádná společnost existovati ani si jí nedovedeme představit. Naprosto jest nutno, aby se někteří občané věnovali veřejným záležitostem, dávali zákony, vykonávali soudnictví, svou rozvahou a svou autoritou spravovali města a vojenství. Samo sebou se rozumí, že nutno v každém národě tyto muže pokládati za předáky a jejich úkoly za přednější, neboť pečují o obecné blaho bezprostředně a význačně. Naopak ti, kdož jsou činní v nějaké živnosti, neprospívají státu tímž způsobem jako oni předáci, ani týmiž úkoly; ovšem i oni prokazují obecnému zájmu velmi důležité služby, ač již ne tak přímo.

Poněvadž sociální blaho má býti takové, abychom se stávali lepšími, když ho dosahujeme, musíme je opravdu hledati především ve ctnostném životě.

Přece však, má-li býti stát dobře uspořádán, musí v něm býti postaráno o statky nutné pro potřeby tělesné a o statky vnější, „které jsou nutny ke konání ctností“.* Ale pro tvoření těchto statků je nejúčinnější a nejnezbytnější cestou práce dělníků, ať již ji konají v zemědělství nebo v dílnách, ať již se uplatňuje při ní především dovednost nebo tělesná síla. Ba jejich význam je zde tak veliký, že je svatou pravdou, že národní bohatství nevzniká odjinud než z práce dělnické. Velí tedy spravedlnost, aby stát pečoval o dělníka, aby z toho, čím sám přispívá k obecnému blahu, dělník dostával také část, aby s menšími obtížemi mohl žíti, maje zabezpečeno přístřeší, oděv, zdraví.

Z toho plyne, že se musí podporovati všechno, co pravděpodobně nějak prospěje postavení dělníků. Taková péče neuškodí nikomu; ba naopak, prospěje všem, poněvadž státu musí na tom velice záležeti, aby nebyli ve všestranné bídě ti, kdo tvoří tak nepostradatelné statky.

* Sv. Tomáš, De regimine principum, I, 15.

Hranice kompetence státu: musí šetřiti práv jednotlivců a práv rodiny.

28. Řekli jsme, že není správné, aby občan nebo rodina byli pohlcováni státem; je spravedливо, aby oběma byla ponechána možnost jednati svobodně, pokud to není na závadu obecnému blahu a pokud se tím někomu neděje křivda. Nicméně ti, kdož vládou, musejí toho dbáti, aby hájili celek a jeho části. Celek: vždyť přirozený řád svěřil péči o něj nejvyšší vladařské moci do té míry, že starost o obecné blaho je nejen nejvyšším zákonem vladařské moci, nýbrž veškerým jejím smyslem a účelem. Části: zdravý rozum a křesťanská víra souhlasně učí, že účelem správy státu podle přirozeného řádu není soukromý prospěch těch, jimž je svěřena, nýbrž občanů. A protože vladařská moc pochází z Boha a je jaksi účastí na jeho nejvyšší vladařské moci, mají její nositelé ji vykonávati podle příkladu moci Boží, jež s otcovskou starostlivostí pečuje o věci jednotlivé i o celek. Kdyby tedy nějaká škoda byla způsobena nebo hrozila obecnému blahu nebo zájmům jednotlivých stavů, a nemohlo se to napravit nebo zameziti jinak, je povinností státní autority, aby zakročila.

Má zajistiti nejen právní bezpečnost, nýbrž pečovati i jinak o statky duchovní a hmotné.

29. Je však v zájmu jak veřejném, tak soukromém, aby poměry byly pokojné a urovnané; aby podle Božích přikázání a podle zásad přirozeného zákona byl uspořádán veškeren rodinný život; aby náboženství se zachovávalo a pěstilo; aby zkvétala v životě soukromém i veřejném bezúhonná mravnost; aby spravedlnost platila za něco svatého a aby si lidé vespolek beztrestně nekřivdili; aby vyrůstali občané zdraví, způsobilí konati platné služby pro stát, a kdyby třeba bylo, také jej chránili. Proto kdyby někdy hrozily nějaké zmatky pro dělnické nepokoje nebo pro umluve-

nou stávku; kdyby se uvolňovaly přirozené rodinné svazky mezi dělnictvem; kdyby náboženství mezi dělníky trpělo tím, že by se jim nepoprávalo dost volného času pro náboženské povinnosti; kdyby na pracovištích brozilo nebezpečí mravnosti při společném styku obou pohlaví a z jiných nebezpečných svodů ke hříchu; nebo kdyby zaměstnavatelé utlačovali dělnickou třídu nespravedlivými břemeny nebo pracovními podmínkami, jež jsou v rozporu s osobností a důstojností lidskou; kdyby se škodilo zdraví prací přílišnou a pro pohlaví nebo věk nepřiměřenou: za takových okolností jest rozhodně použití moci a autority zákonů, ovšem v určitých mezích. Tyto meze určuje též účel, který volá po pomoci zákonů: totiž zákony ať nepodnikají více a ať nejdou dále, než je třeba k odstranění zlořádů nebo k odvrácení nebezpečí.

Se zvláštní péčí musí stát chránit práva slabých a chudých.

Práv všech občanů, ať je jejich nositelem kdokoli, nutno šetřit jako něčeho nedotknutelného, a státní moc, zamezujíc a trestajíc křivdy, má pečovat o to, aby nikdo ve svých právech nebyl rušen. Nanejvýše že při chránění práv soukromých nutno zvláště chrániti slabé a chudé. Neboť bohatí, zabezpečeni jsouce svými ochrannými prostředky, méně jsou odkázáni na ochranu státu; lid chudý, nemající svých vlastních možností obranných, opírá se hlavně o ochranu státu. Dělnictvo patří mezi lid chudý; proto se ho má stát ujímati se zvláštní starostlivostí a prozíravostí.

b) Některé ze sociálních úkolů státu.

30. Některé důležitější otázky bude dobré projednat výslovně.

Zabezpečení soukromého vlastnictví a některých jiných předpokladů zlepšení postavení dělníka.

Hlavní věcí jest, aby mocí a ochranou zákonů bylo

zabezpečeno soukromé vlastnictví. A protože žádostivost byla rozdmýchána již přespříliš, jest důležité udržovati lid tak, aby nešel za hranice mravního řádu. Člověk sice smí usilovati o zlepšení svého postavení; nesmí se však při tom dopouštět křivd; nesmí bráti druhému, co jest jeho; nesmí pod záminkou jakési nemožné rovnosti zvedati ruku na cizí majetek. To vše zakazuje spravedlnost; a nepřipouští to ani ohled na obecný prospěch. - Arci daleko největší část dělnictva dává přednost tomu, aby si zlepšila postavení poctivou prací a na nikom se při tom nedopustila křivdy; jsou však i četní stoupenci zhoubných názorů, bažící po převratech, kteří jak jen mohou, pracují o to, aby vyvolávali zmatky a popuzovali ostatní k násilnostem. Zde tedy ať zakročuje státní autorita, ať drží na uzdě popuzovače, ať chrání mravnost dělnictva před zhoubnými nástrahami, ať chrání zákonné majitele před nebezpečím loupeží.

Odklizení příčin vedoucích ke stávkám.

31. Příliš dlouhá a příliš namáhavá práce a přesvědčení, že byli zkráceni na mzdě, zavdává dělníkům nezřídka příčinu, že se umluví, přeruší práci a zahájí stávku. Této obvyklé a těžké závadě nechť se čelí se strany státu, jelikož taková stávka nepoškozuje toliko zaměstnavatele a dělníky samy, nýbrž škodí i obchodu a zájmům státním; a protože při tom snadno dochází k násilnostem a bouřím, ohrožuje velmi často i obecný mír. V této věci se více osvědčuje a je zdravější, když autorita státní předejde zlo a zamezí jeho propuknutí tím, že se zavčas odklidí příčiny, z nichž pravděpodobně mohl vzniknouti boj mezi zaměstnavateli a dělníky.

Ochrana náboženství a mravnosti.

32. Ještě i jiné zájmy dělnické je nutno chrániti zákonem: a to především statky duchovní. Neboť ať si je život smrtelný sebe cennější a sebe žádoucnější, přece sám není posledním cílem, pro nějž jsme zrozeni; nýbrž je toliko cestou a nástrojem k životu duchov-

nímu, jenž pozůstává v poznání pravdy a v lásce k dobru. Duch v sobě nosí vytištěn obraz a podobnost Boží, v něm sídlí ta vladařská moc, již člověk má podle svého určení vládnouti nad nižším tvorstvem a ke svému užitku podrobovati si v poslušnosti všechny země a moře. „Naplňte zemi a podrobte si ji; a vládňte nad rybami mořskými a nad nebeským ptactvem a nade všemi živočichy, kteří se pohybují na zemi.“^{*} V této věci jsou si všichni lidé rovni, a není rozdílu mezi bohatými a chudými, mezi pány a sluby, mezi vladaři a soukromníky; „neboť týž je pán všech“.^{**} Nikdo se nesmí beztrestně prohřešiti proti důstojnosti člověka, s níž Bůh sám zachází „s velikou úctou“, ani mu dělati překážek v úsilí o dokonalost, která je v souhlase s věčným životem v nebi. Ba ani kdyby člověk sám chtěl, nemá práva dovolovati, aby se s ním jednalo pod jeho lidskou důstojnost, ani nemá práva dobrovolně se skláněti v nějaké otroctví duchovní; neboť neběží zde o práva, o nichž by si směl člověk rozhodovati, jak by si přál, nýbrž o povinnosti k Bohu, jichž musíme dbáti s posvátnou úctou.

Ochrana nedělního a svátečního klidu.

Odtud plyne potřeba pracovního klidu ve dny sváteční. Ale tímto klidem nemyslí jen jakousi větší míru lenošné nečinnosti, a dokonce již ne - jak si to mnozí představují - odpočinku, jenž umožňuje jen neřesti a je příležitostí k mrhání peněz; nýbrž pracovní klid, jak je posvěcen náboženstvím. Klid spojený s náboženstvím odvolává člověka od prací a zaměstnání života všedního, aby uvažoval o státcích nebeských a aby vzdal věčnému Bohu spravedlivou a povinnou poctu. V tom hlavně spočívá podstata a účel klidu, jehož se nám má dostat ve sváteční dny, a jež Bůh i ve Starém zákoně posvětil zvláštním příkazem: „Pomni, abys den sobotní světil“^{***} a jemuž sám svým jednáním učil, totiž tím tajemným odpočinkem,

^{*} I. Mojžiš 1, 28.

^{**} k Řim. 10, 12.

^{***} II. Mojž. 20, 8.

jemuž se oddal, jakmile stvořil člověka. „Odpočinul Bůh sedmého dne od všelikého díla, jež vykonal.“*

Ochrana před vykořisťováním. Pracovní doba a odpočinek. Práce žen a dětí.

33. Pokud se týká ochrany statků tělesných a vnějších, je především potřeba vytrhnouti ubohé dělníky z ukrutnosti vyděračů nezřízeně pro zisk zneužívajících osob, jako by to bylo zboží. To jest: Ani spravedlnost ani lidskost nestrpí, aby se žádalo tolik díla, že by přílišnou prací otupoval duch a současně aby tělo se vyčerpávalo. Neboť jako veškerá přirozenost člověka, tak i jeho výkonnost má určité hranice a za ty nelze jíti. Zvyšuje se sice výkonnost cvikem a praxí, ale pod podmínkou, že člověku se dopřeje čas od času přestávky v práci a odpočinku. Je tedy při denním díle dbáti toho, aby se neprodlužovalo na více hodin, než síly snesou. Jak veliké však mají býti přestávky k odpočinku, to jest posuzovati podle různého druhu práce, podle okolností doby a místa i podle zdraví dělníků. Práce těch, kdo dobývají ze země kámen, železo, rudu, vůbec kdo pracují pod zemí, vykopávající hmoty tam ukryté, je mnohem obtížnější a nebezpečnější pro zdraví, a proto musí býti kratší. Třeba rozlišovati i roční doby: nezřídka táž práce v některou dobu je dobře snesitelná, v jinou dobu je buď nesnesitelná vůbec, nebo je možna jen s největšími nesnázemi.

Konečně není spravedlivo žádati po ženě nebo dítěti práci, kterou dovede vykonati muž ve zralém věku a s pevným zdravím. Ba u dětí je velmi bdíti nad tím, aby v továrně nepracovaly dříve, než se věkem dostatečně upevní jejich tělo a rozvinou se schopnosti a duch. Neboť předčasná práce hubí mladé síly probouzející se v dětství jako zelené mladistvé osení; tak přichází na zmar všecko školení v dětských letech. Podobně některé práce méně se hodí ženám, pro které nejpřirozenější jsou práce v domácnosti: tyto práce v domácnosti jsou velikou ochranou ženské stydlivo-

* I. Mojž. 1. 28.

sti a svou povahou se velmi hodí pro výchovu dětí a prospěch rodiny.

Všeobecně však buď stanoveno, že dělníkům se má popřáti tolik odpočinku, kolik je potřebí, aby se nahradily síly prací spotřebované: neboť odpočinek má obnoviti síly zmařené používáním.

Odpočinek přirozenoprávním předpokladem jakékoli námezdné smlouvy.

V každé smlouvě, kterou spolu ujednávají zaměstnavatelé a dělníci, vždy jest mlčky obsažena podmínka, že odpočinek obojího druhu se zaručuje; ujednati jinak by bylo nemravností, protože nikdo nemá práva ani žádati ani slibovati zanedbávání povinností, které má člověk buď k Bohu nebo k sobě samému.

c) Stát a spravedlivá mzda.

34. Přistupujeme teď k věci velmi důležité; a je nutno jí rozuměti dobře, aby se nechybilo na tu stranu ani na onu.

Spravedlnosti mzdové se neučiní vždy zadost již tím, že se přesně dodrží dojednané podmínky.

Mzda totiž bývá stanovena svobodnou smlouvou: takže by se zdálo, že zaměstnavatel zaplativ ujednanou mzdu dostál své povinnosti a že již není povinen ničím. Jenom tehdy že by se jednalo nespravedlivě, kdyby se zdráhal buď zaměstnavatel vyplatiti plnou dojednanou mzdu nebo dělník vykonati převzaté práce; že by bylo v pořádku, kdyby z těchto příčin zasáhla politická moc, aby každému se uhájilo právo: jinak však, že by zasáhnouti nesměla

Spravedlivá mzda musí stačiti na výživu dělníka.

S tímto stanoviskem nesmí spravedlivý posuzovatel věci jen tak nahonem a v plném rozsahu vysloviti

souhlas, protože není ve všem správné: přehlíží jednu nesmírně důležitou okolnost. Neboť pracovati znamená: vyvíjeti činnost za tím účelem, abych si opatřil prostředky, které jsou nutné pro různé životní potřeby a zvláště k uhájení života. „V potu tváře své jísti budeš svůj chléb.“* A tak lidská práce nese na sobě dvojí známku: předně, že je osobní, poněvadž jednající síla lpí na osobě a jest plným vlastnictvím toho, jenž ji uvádí v činnost a jehož prospěchu má sloužiti; dále, že je nutná z toho důvodu, že člověk potřebuje plodu práce, aby si uhájil život: život však si uhájiti jest příkazem samé přirozenosti, a té nutno poslouchati nanejvýš pečlivě.

Nuže, chápeme-li práci jen potud, pokud jest něčím osobním, nesporně má dělník plnou volnost spokojiti se mzdou jakkoli nízkou: neboť jako na jeho vůli závisí, že práci koná, tak se může svou vůlí rozhodnouti, že se za svou práci spokojí mzdou buď nepatrnou nebo vůbec žádnou.

Zcela jinak musíme usuzovati, spojujeme-li s rysem osobnosti rys nutnosti. (Obojí stránku možno sice od sebe oddělit při myšlení, ne však ve skutečnosti.) Neboť zachovati si život je společnou povinností všech, a zpronevěriti se této povinnosti je zločinem. Odtud nutně vzniká právo opatřiti si prostředky, jimiž se život udržuje: a u chudých lidí jedinou možnou cestou k tomu jest mzda, získaná prací.

Dejme tomu tedy, že dělník a zaměstnavatel svobodně ujednají pracovní smlouvu, a zvláště o mzdě; je však vždy v platnosti cosi z přirozené spravedlnosti - cosi, co má vyšší platnost a co je starší než svobodná vůle smluvních stran - že totiž mzda musí stačiti na výživu dělníka, arcí dělníka střídavého a umraveného. Když však dělník dohnán nutností nebo ze strachu před ještě horším zlem přijímá mzdu nižší, kterou, ač nechce, přijmouti musí, protože mu ji zaměstnavatel vnucuje, to jest tolik jako podrobovati se násilí, proti němuž protestuje spravedlnost.

* I. Mojš. 3, 19.

*Výši mzdy konkrétně a všeobecně stát sám at'
neurčuje.*

Avšak ve všech těchto a podobných otázkách, jak již vyskytují se v různých povoláních, na př. ve kterou hodinu má se pracovati, jaká zdravotní bezpečnostní opatření mají býti zavedena hlavně na pracovištích, do takových podrobností ať se úřady nemístně nepouštějí, zvláště protože poměry a okolnosti doby a místa jsou velmi rozmanité; účelnější bude přenechatí tyto věci rozhodnutí organizací, o nichž promluvíme níže, aneb voliti cestu jinou, jen když se zájmy dělníků patřičně zabezpečí; bude-li třeba, ať jako ochránce a záštita vystoupí stát.

*Mzda at' umožní dělníku úspory a získání
soukromého majetku.*

35. Bude-li mítí dělník dosti vysokou mzdu, aby z ní mohl slušně vydržovati sebe, svou manželku a svou rodinu, je-li rozumný, snadno si navykne šetrnosti a tak - k tomu, zdá se, vybízí již sama přirozenost - po úhradě výdajů bude si moci i něco odložití a dopracovati se nějakého, byť si jen nevelikého majetku. Viděli jsme, že není možno rozřešiti úspěšně naši otázku, leč když se vezme za pevný základ, že právo soukromého vlastnictví je něčím nedotknutelným. Proto mají zákony býti příznivy tomuto právu a pokud možno pečovati o to, aby co největší počet lidí měl touhu býti vlastníkem nějakého jmění.

*Požehnané účinky rozšíření soukromého ma-
jetku mezi proletariátem.*

Z toho by vyplývaly vzácné výhody; a především jistě spravedlivější rozdělení statků. Neboť občanské převrasy rozdělily svou silou velká města ve dvě třídy občanů, mezi nimiž zeje nesmírná propast. Na jedné straně vrstva velmi mocná, protože velmi bohatá; ta má v rukou veškerou výrobu a obchod, všechny zdro-

je bohatství stahuje na sebe a staví do služeb svého prospěchu, a má rozhodující vliv i ve správě státní. Na druhé straně lid chudý a slabý, s náladou rozjitřenou a stále hotovou k převratům. Kdyby se však v lidu probudila naděje, že příčinlivostí se může dopracovati nějakého majetku, spjatého s půdou, ponenáhlu se obě třídy sblíží, protože již nebude tak hluboké propasti mezi nesmírným bohatstvím a nesmírnou bídou. - Mimo to je možno čekati větší hojnost plodů, jež rodí země. Neboť když lidé vědí, že pracují na svém, pracují s větší chutí a mnohem usilovněji; ano dokonce začíná v nich vznikat i jakási láska k půdě, již svou rukou obdělávají, od níž očekávají již netoliko nezbytnou výživu, nýbrž i určitou hojnost i pro sebe i pro svou rodinu. Tato chuť, jak každý vidí, velmi přispívá k tomu, aby se dosáhlo hojné úrody a vzrůstu národního jmění. - Vyplyne z toho ještě třetí výhoda, že totiž lidé spíše zůstanou v tom státě, v němž se zrodili; neboť nestěhovali by se do ciziny, kdyby vlast jim skýtala slušnou příležitost k obživě.

Daně at' nevyčerpávají soukromých majetků.

Je možno však se dopracovati těchto výhod jenom pod podmínkou, že soukromé jmění nebude vyčerpáváno nelidskými daněmi a poplatky. Neboť právo soukromého vlastnictví není dáno lidem zákonem lidským, nýbrž zákonem přirozeným; proto státní moc nesmí je rušiti, nýbrž toliko je upravovati a uváděti v soulad s obecným blahem. Jednala by tedy nespravedlivě a nelidsky, kdyby ze soukromých statků pod jménem daní odčerpávala více než je spravedливо.

III. ÚLOHA SVÉPOMOCNÝCH ORGANISACÍ.

1. Důležitost a nutnost svépomoc. organizací.

36. Konečně zaměstnavatelé a také dělníci mnoho mohou udělati v sociální otázce, vytvoří-li si zařízení,

kterými by se vhodně pomáhalo těm, kdo potřebují pomoci, a která by také obě třídy sblížovala. Sem patří svépomocná sdružení; různá zařízení, vybudovaná soukromou iniciativou, zabezpečující dělníka a vdovy a sirotky po dělnících v případech úrazu, nemoci nebo smrti, ústavy pro péči o děti, pro mládež dorůstající i pro dospělé.

Ale přední místo zaujímají dělnické spolky, v jejichž programu je takřka všechno toto zahrnuto. U našich předků vyvíjely po celou dobu požehnanou činnost řemeslnické cechy. Opravdu skýtaly nejen význačné výhody řemeslníkům, nýbrž umožňovaly i řemeslům samým čest a rozvoj, jak dosvědčují velmi četné památky. Ale vzdělání v naší době stouplo, mravy se přetvořily, denní život má také více potřeb, proto je nutno přizpůsobiti dělnické organisace nynějším poměrům. Vůbec je potěšitelné, že se tvoří taková sdružení, složená ať již jen ze samých dělníků nebo ze zaměstnavatelů a dělníků zároveň; jest si přáti, aby rostla počtem a živou činností.

Ačkoliv jsme se o nich již častěji zmínili, tož přece pokládáme za dobré ukázati zde, že jsou velmi vhodná, že se tvoří svým dobrým právem, dále jaký má v nich býti duch, co má býti jejich programem.

Mají základ v přirozené potřebě člověka.

37. Když člověk pozná nepatrnost svých sil, cosi jej mocně nutká, aby si získal k spolupráci také jiné. V Písmě svatém jest napsána velká myšlenka: „Lépe jest, aby dva byli spolu, než toliko jeden; neboť má výhodu ze své společnosti. Padne-li jeden, má v druhém podporu. Běda samotnému; neboť když padne, nemá nikoho, kdo by jej zvedl.“* A také tato: „Bratr, jenž jest podporován bratrem, jest jako pevné město.“** Tímto přirozeným sklonem je člověk veden, aby se sdružoval s jinými ve stát; tímž sklonem jsa veden cítí potřebu, aby vstoupil se spoluobčany ve společ-

* Ekleziastik 4, 9, 12.

** Příslovi 18, 19.

nosti jiné, malé sice a nikoli dokonalé, ale přece jen společností.

Mezi těmito malými společnostmi a onou velikou je pronikavý rozdíl, protože jejich nejbližší cíle jsou různé. Neboť účel státu se dotýká všech občanů, protože je tím cílem obecné blaho: a všichni občané a každý zvláště mají právo na podíl, větší nebo menší, na tomto blahu. Proto se také jmenuje tato společnost veřejná, vždyť v ní „se lidé navzájem stýkají, tvoříce takto jednotný státní celek“.* Naopak však společnosti, které se tvoří takřka v jejím lůně, považují se za soukromé a také skutečně soukromými jsou, poněvadž jejich nejbližší cíl je soukromý prospěch, dotýkající se toliko sdružených členů. „Soukromá společnost je ta, která se sdružuje pro nějaký účel soukromý, jako když dva nebo tři utvoří společnost, aby společně obchodovali.“**

Stát nesmí znemožňovati toto právo shromažďovací,

38. Avšak ačkoli soukromé společnosti jsou ve státě a jsou takřka jeho částmi, tak přece nemá stát, všeobecně o sobě vzato, práva znemožňovati jejich existenci. Neboť člověk má přirozené právo tvořiti soukromé společnosti; je pak posláním státu, aby přirozenému právu byl záštitou, nikoliv aby je ničil; a kdyby zakázal občanům sdružovati se, potíral by sám sebe, protože jeden a týž je zdroj, z něhož vzniká i stát i sdružení soukromé, totiž okolnost, že lidé jsou tvorové od přirozenosti určení pro život ve společnosti,

vyjímaje, když sdružení sleduje cíle špatné neb nebezpečné.

Vyskytnou se někdy doby, kdy je správné, že se zákony stavějí proti takovým sdružením; když totiž úmyslně sledují cíle, které jsou ve zřejmém rozporu

* Sv. Tomáš, *Contra Impugnantes* Del cultum, 2.

** Tamže.

s poctivostí, spravedlností a blahem státu. Z takových příčin právem státní moc znemožňuje, aby se tvořily ony organizace; právem je rozpouští, když jsou již vytvořeny; ale musí si při tom počínati s největší opatrností, aby se nebudil dojem, že šlape občanská práva, a aby pod rouškou státního zájmu neučinil nějaké opatření, jehož rozum schváliti nemůže. Neboť zákonů se musí poslouchati potud, pokud jsou v souhlase se zdravým rozumem a tudíž i s věčným zákonem Božím.

Také společnosti náboženské - i vůči státu - mají přirozená práva.

39. Napadá nás zde vzpomínka na různá bratrstva a sdružení a řády náboženské, jež vytvořila církev a zbožnost křesťanská; a jakým byly požehnáním pro blaho lidstva, o tom vypravují dějiny až po naše doby. Když o věci uvažuje jen střízlivý rozum, vidí, že tyto společnosti byly vytvořeny podle práva přirozeného, protože byly vytvořeny za účelem dobrým. Pokud v nich běží o náboženství, podléhají poslušností jedině církvi. Nesmí si tedy státní moc osobovati nad nimi nějaké právo, ani nesmí chtíti na sebe strhnouti jejich správu; stát spíše má povinnost míti je v úctě, zachovávat je, a kde by bylo třeba, chrániti před křivdou. Viděli jsme však zvláště v těchto dobách, že se děje docela jinak. Na mnoha místech se stát proti takovým společnostem provinil, a to křivdou mnohonásobnou: spoutal je poutem občanských zákonů, zbavil je zákonného práva morální osobnosti a oloupil je o jmění. Na to jmění měla své právo církev, měli je jednotliví členové těchto řádů, měli je ti, pro jichž užitek a úlevu byly věnovány. Pročež musíme dáti průchod svému rozhořčení a stěžovati si veřejně do takového nespravedlivého a nebezpečného olupování, a to tím více, protože vidíme, že se prostě znemožňují společnosti katolických mužů - společnosti věru pokojné a všestranně prospěšné - a to v době, kdy se prohlašuje, že právo sdružovací je občanským statkem, jenž je pod ochranou zákona; a toto právo se opravdu v rozsáhlé

míře popřává lidem osnujícím plány nebezpečné i náboženství i státu.

2. Dělnické organizace katolické.

Jejich důležitost.

40. Dnes je mnohem větší počet různých organizací, než jich bylo dříve, a to zvláště ve světě dělnickém. Není tu úkolem vyšetřovati, odkud vzniká veliká část jich, jaké cíle sledují, jakými cestami se ubírají. Je však rozšířen názor, pro nějž mluví mnoho důvodů, že v čele stojí ponejvíce činitelé skrytí a že pracují prostředky, jež jsou v rozporu s křesťanstvím a s blahem státu; a že zmocnivše se všech příležitostí k práci, usilují o to, aby ti, kdo do nich nechtějí vstoupiti, byli nuceni za to pykati bídou.

Za takového stavu mají křesťanští dělníci jen dvojí volbu: buď že vstoupí do sdružení, v nichž je nutno se obávat nebezpečí pro náboženství; anebo že si vytvoří organizace své a že sdruží své síly za tím cílem, aby se dovedli odhodlaně vyprostiti z tohoto nespravedlivého útlaku. Jak by mohli ti, kdo nechtějí vydávati nejvyšší statek v jistojisté nebezpečí, býti v nějakých pochybnostech, že nutno se vši určitostí se rozhodnouti pro řešení druhé?

Zaslужnost práce těch, kdo o ně a v nich pracují.

41. Velké chvály zasluhují mnozí z našich řad, kteří postřehnuvše, čeho po nich žádá doba, přemýšlejí a zkoušejí, jak by mohli řádnou cestou pomoci dělnictvu. Postavivše se do služeb jeho zájmů ujímají se potřeb jak rodin, tak jednotlivců; snaží se vnésti spravedlnost do poměru mezi zaměstnavateli a dělníky; živiti a posilovati v obojí skupině myšlenku na povinnost a svědomitost v zachovávaní přikázání evangelia; neboť tato přikázání vedou člověka k tomu, aby se o-

vládal ve svých hnutích a požadavcích, zakazují překročení míru a chrání ve státě soulad a jednotu i při největších rozdílech v osobách a poměrech.

Z té příčiny, jak vidíme, často konají schůzky výborní lidé, aby se pospolu radili, sdružovali své síly a uvažovali, co by bylo nejúčelnější. Jiní se snaží sdružit dělníky do různých skupin odborových; napomáhají jim radou i skutkem, pečují o to, aby měli dost práce, poctivě a výnosně.

Chuti k práci dodávají a ochrannou ruku drží biskupové; pod jejich autoritou a vedením řada kněží světských a řeholních pečlivě se stará o dobré školení a výchovu členstva.

Konečně nechybí katolíků, kteří jsou bohatí, ale při svém bohatství jsou takřka dobrovolnými druhy dělníků, a ti se snaží zařídit i velikými obnosy na širokém základě vybudovati sdružení; za této pomoci snadno může dělník nejen překonat okamžité těžkosti, nýbrž práci si zabezpečovati i slušný odpočinek v budoucnosti.

Je dobře známo, a proto není třeba to rozváděti, kolik dobra pro obecné zájmy způsobila tato tak mnohotvárná a čilá příčinlivost. Proto těšíme se nadějemi i pro budoucnost, jen když taková sdružení budou vytrvale růsti a bude v nich opatrná umírněnost. Ať stát chrání takové zákonně vytvořené organizace občanstva; neboť životní hnutí vychází z vnitřního principu, vnější zásah velmi snadno je vyhlazuje.

Náboženská práce mezi členstvem nejuznešenějším úkolem katolických dělnických organizací.

42. Jest opravdu k tomu třeba umírněnosti a opatrné ukázněnosti, aby se docílilo jednotnosti v činnosti i vnitřního souladu mezi členy. Proto mají-li občané svobodu spolčovací - jako že mají - pak ať mají i právo svobodně si určit program a stanovy, které by se jim jevily nejzpůsobilejšími pro účel, kterého se chce dosíci. Jaká má býti ve sdruženích zmíněná umírně-

nost a činnost v podrobnostech, pro to není nám možno dáti určité a pevně vyhraněné směrnice, protože to závisí na povaze každého národa, na učiněných pokusech a získaných zkušenostech, na povaze a vyspělosti života výrobního, na rozsahu obchodu a na jiných okolnostech místa a doby, a s tím vším třeba opatrně počítati.

Pokud se týká hlavní věci, ať platí vždy a všude tato zásada; dělnické organisace budtež ustaveny a vedeny tak, aby byly co nejzpůsobilejším a nejpružnějším nástrojem pro účel, pro nějž jsou zřízeny, totiž aby se jednotlivým členům společnosti dopomáhalo, pokud je to možno, k povznesení tělesných, duševních i majetkových zájmů.

Je patrné, že je nutno přiblížeti ke zdokonalení náboženského života a mravnosti jako k cíli nejvýznamnějšímu; a že sociální život vůbec se má řídití především tímto vodítkem. Jinak by se katolické organisace zvrhly a nebyly by věru o mnoho lepší než organisace, v nichž se vůbec nepřihlíží k náboženství. Ostatně, co by pomohlo dělníkovi, kdyby se organisací domohl slušného hmotného postavení, když by byla ohrožena spása duše, protože se jí nedostává chleba duchovního? „Co pomůže člověku, byť celý svět získal, ale na duši své škodu utrpěl?“* Vždyť Kristus Pán učí, že toto má býti jako známkou, již se křesťan rozeznává od pohana: „Toho všeho pohané hledají. . . Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho, a toto všechno vám bude přidáno.“**

Ať se tedy přijmou zásady od Boha a ať se veliký důraz klade na náboženské vzdělání, tak aby jednotlivci poznali své povinnosti k Bohu; aby důkladně věděli, co mají věřiti, več doufati, jak jednati, aby dosáhli věčné spásy; aby velmi pečlivě byli vyzbrojeni proti bludným názorům a různým pohromám pro duše. Ať je dělník povzbuzován, aby Boha uctíval a měl zálibu v náboženském životě, zvláště aby řádně světil dny sváteční. Ať se také učí vážiti si a milovati společnou

* Matouš 16, 26.

** Matouš 6, 32-33.

matku všech - Církev, poslouchati jejích přikázání, a přijímati svátosti, jež jsou Božími nástroji k očištění vin duše a k získání svatosti.

Sociální úkoly katolických dělnických organizací.

43. Když je takto v náboženství upevněn základ spolkových stanov, jest uvolněna cesta, aby se stanovily vzájemné vztahy členů, aby se dosáhlo pokojného soužití a kvetoucího stavu. Úlohy v organizacích jest rozdělití přiměřeně k společným cílům, a to tak, aby rozdílnost v úlohách nezmenšovala souhlasu. Důvod pro to, aby se funkce přidělily promyšleně a aby byly zřetelně vymezeny, je hlavně ten, aby se nikomu nestala křivda. Společná pokladna buď spravována řádně, a výše podpory pro jednotlivce at' se stanoví podle jejich potřebnosti; poměr mezi právy a povinnostmi zaměstnavatelů a právy a povinnostmi dělníků at' je správně stanoven. Kdyby se někdo z té neb oné třídy domníval, že se mu křivdilo, bylo by velmi žádoucí, aby se vybrali z týchž skupin znalci, lidé řádní, a stanovami spolkovými aby bylo vysloveno, že ve sporné věci je jejich výrok rozhodující.

Je třeba také velice se starati o to, aby dělníku nikdy nechyběla příležitost k práci, a aby platil příspěvky, z nichž by se dostávalo jednotlivcům podpory, a to netoliko při náhlých a nahodilých úrazech při práci, nýbrž i v nemoci, ve stáří nebo v neštěstí.

Výsledky práce katolických organizací: jsou důležitým činitelem ve státě v úsilí o obecné blaho.

Tato ustanovení, budou-li se jen ochotně zachovávat, značně prospějí zájmům a blahu sociálně slabých; organizace katolíků pak mohou býti důležitým činitelem ve snahách o blaho státu. Z událostí minulých můžeme důvodně usuzovati na budoucnost. Věky se střídají, ale podivuhodná je podobnost v událostech, protože je řídí svou prozřetelností

Bůh, který postup a řadu událostí upravuje a uzpůsobuje podle svého plánu, jež si stanovil při stvoření lidského pokolení.

Křesťanům v prvních dobách Církve, jak učí dějiny, se vytýkalo, že největší část jich jsou lidé chudí, nebo že se živí prací svých rukou. Neměli bohatství, neměli moci; zvítězili však, takže se k nim přiklonila přízeň bohatých a ochrana mocných. Pohané viděli před sebou lidi příčinnivé, pracovitě, pokojné, vzor spravedlnosti a zvláště lásky. Postaven tváří v tvář před takový život a takovou mravnost, rozplýval se každý předsudek, umlkalo zlehčování zloby, zastaralé pověřčivé myšlenky ustupovaly ponenáhlu křesťanské pravdě.

Získávají si také úcty jiných stavů.

44. Osud dělnické třídy - o tuto otázku se dnes vede zápas. Je velmi důležité pro stát, zda zápas bude rozhodnut podle zásad zdravého rozumu či jinak. Křesťanští dělníci by velmi ulehčili rozhodnutí ve smyslu rozumu, kdyby dobře organisováni a pod prozřetelným vedením se pustili touž cestou, po níž šli naši otcové a předkové, k prospěchu svému i k prospěchu obecnému. Neboť at' si je v člověku moc předsudků a vášní sebe větší, tož přece - arci jestliže špatnost neotupila citu pro poctivost - občané bezděčně budou více nakloněni těm, u nichž budou viděti příčinnivost a skromnost, u nichž zjistí, že je jim dražší spravedlnost než zisk, věrnost v povinnosti že jim stojí výše než všecko na světě.

Dobrý vliv na bloudící vrstvy dělnické.

Vyplyne z toho i ta výhoda, že snad budou moci býti znova získáni pro správný život i takoví dělníci, kteří žijí buď úplně opovrhující křesťanskou věrou, nebo kteří žijí životem, který je s věrou v rozporu. Neboť ti velmi často cítí, že jsou oklamáni bludnými nadějemi a vylhaným líčením skutečnosti. Cítí, že se s nimi u ziskuchtivých zaměstnavatelů nakládá velmi nelidsky a že nejsou ceněni více než zisk, jež svou prací

pro zaměstnavatele tvoří; ve spolcích však, v nichž jsou organisováni, že místo lásky panují hluboké spory, které bývají vždy průvodci chudoby, je-li nesvědomitá a nevěrecká. Duch zlomen, tělo zeslabeno; jak mnozí by se chtěli vytrhnouti z otroctví tak pokořujícího, nemají však odvahy ať již ze studu před lidmi, ať již ze strachu před nedostatkem. Pro ty všechny by katolické organisace velmi přispěly k záchraně, kdyby rozpacité pozvaly k sobě, aby jim poskytly světlo v pochybnostech, kdyby ty, kdož přicházejí k rozumu, přijaly do své ochrany.

ZÁVĚR.

Všichni příslušní činitelé do práce, a to co nejrychleji !

45. Zde máte, ctihodní bratři, směrnice, kdo má v této přenesnadné otázce pracovati a kterak se v ní má pracovati.

Každý ať se dá do své úlohy, a to co nejrychleji, aby choroba již tak se zahnízdivší se nestala nevyléčitelnou tím, že se léčení odkládá. Vlády států ať pracují prozíravými zákony a nařízeními; bohatí a zaměstnavatelé ať pamatují na povinnosti své; dělníci, o jejichž věc běží, ať rozumnou cestou hájí svých zájmů; a protože náboženství, jak jsme na počátku řekli, je jediné s to, aby vyléčilo zlo až v kořenech, všichni mějte na paměti, že především třeba vybudovati křesťanskou mravnost, bez níž málo k záchraně přispějí i takové důmyslné plány, které jsou považovány za nejvelkolepější.

Co se týká Církve, nikdy a nijak nezanedbá své povinnosti ani v této věci, a s tím účinnější pomocí přijde, čím více jí bude popřáno svobody v jednání; to ať si uvědomí především ti, jejichž úkolem jest bděti nad blahem státu.

Výzva ke křesťanské lásce.

Služebníci oltáře at' napnou všechny síly rozumu a horlivosti; a vedení vaší autoritou a příkladem, ctihodní bratři, at' nepřestávají lidem všech stavů zdůrazňovati životní zásady, čerpané z evangelia, at' pracují všemi silami o blaho národů, a hlavní jejich snahou at' je, aby lásku, která je paní a královnou všech ctností, i v sobě zachovali i v jiných probouzeli, ve vznešených a prostých. Nebot' vytouženou záchranu smíme čekatí jen tehdy, rozleje-li se státy veliká láska: myslíme křesťanskou lásku, která jest shrnutím a vyvrcholením veškerého evangelia a která - jsouc vždycky připravena obětovati se pro blaho jiných - je pro člověka nejbezpečnějším lékem proti pýše světa a proti nezřízené sebelásce; její vlastnosti a božské rysy vyjádřil apoštol Pavel slovy: „Láska trpělivá jest, dobrotivá jest, nehledá, co jejího jest, všecko snáší, všecko trpí.“*

Požehnání.

Jakožto záruku nebeských darů a na důkaz své lásky vám jednotlivým, Ctihodní bratři, a kněžstvu a lidu vašemu s láskou udělujeme v Pánu apoštolské požehnání.

Dáno v Římě u sv. Petra, dne 15. května roku 1891, v našem pontifikátu čtrnáctého.

LEV XIII.

* I. Kor, 13, 4-7.

O B S A H:

(Číslo se vztahuje k číslům při odstavcích.)

ÚVOD.

Naléhavá nutnost řešiti dělnickou otázku. Bolestné rysy této otázky: Příčiny jejího vzniku. Její důležitost, Zájem církve o ni. Její svízelnost (1). — Smutné postavení dělníka volá po pomoci (2).

A) SOCIALISMUS DĚLNICKÉ OTÁZKY NEROZŘESÍ.

NÁVRH SOCIALISMU: ZRUŠIT SOUKR. VLASTNICTVÍ (3).
PROČ JE ŘEŠENÍ SOCIALISMU NEPŘIJATELNÉ.

Dělnictvu by se jím nepomohlo, nýbrž ještě uškodilo (4).

Bylo by nespravedlivé k jednotlivcům: Právo vlastnit je důsledkem přirozenosti člověka, obdařené rozumem. Člověk se má starati o budoucnost. Člověk je měl hned již před vznikem státu (5, 6). Země byla sice dána všem lidem, nikoli však každému v témž smyslu (7). Právo vlastnické uznáváno praxí národů, zákonodárstvím států, zákony Božími (8).

Bylo by nespravedlivé k rodině: Právo vlastnické v souvislosti s přirozeným právem člověka založiti rodinu (9). Rodičům soukromé vlastnictví umožňuje lépe se postarati o děti. Stát nesmí tohoto práva rodičů rušiti (10). Stát nemá vůči rodině práva neomezená (11).

Socialismus by rozvrátil společenský řád.

ZÁVĚR:

Řešení dělnické otázky možno jen na základě soukromého vlastnictví (12).

B) SPRÁVNÁ CESTA K ŘEŠENÍ DĚLNICKÉ OTÁZKY.

I ÚLOHA CÍRKVE.

CÍRKEV MÁ PRÁVO MLUVITI DO ŘEŠENÍ SOC. OTÁZKY.

Dvě základní sociální zásady církve. Neoddávej se iluzím, ber život realisticky: úplná rovnost lidu je nemožná; údělem člověka zůstane práce; rájem bez starostí život ne-

bude nikdy (14). — Třídní boj je nauka nepřírozená a zhoubná (15).

Křesťanská spravedlnost vůdčí zásadou při řešení. Ať se věrně plní převzaté povinnosti: povinnosti dělníků; povinnosti zaměstnavatelů (16); hlavně pak ať zaměstnavatel platí spravedlivou mzdu (17).

Důležitost víry v nadpřirozený cíl při řešení dělnické otázky. Tato víra jediná dovede vnést plné světlo do této otázky (18). Používání majetku ve světle zjevení (19). Chudoba a práce ve světle zjevení (20). Bratrská láska mezi zaměstnavateli a dělníky — důsledkem této víry (21).

Církev zasahuje do dělnické otázky svou činností. Vede lidi k mravnosti — bez pevné mravnosti je všechna sociálně-reformní práce marna; doklad z dějin (22). Zachovávaní přikázání Božích napomáhá často i k hmotnému blaho-bytu (23). Charitativní činnost církve. Řeholní řády dobročinné. Stát nemůže plně nahraditi sociální činnost církve (24).

II. ÚLOHA STÁTU.

KOMPETENCE STÁTU V DĚLNICKÉ OTÁZCE (25).

Odůvodnění této oprávněnosti. Stát má pečovati o obecné blaho (26). Má se starati o všechny vrstvy občanstva, tedy i o dělnictvo. O dělnictvo se musí starati zvláště pečlivě (27).

Hranice kompetence: musí šetřiti práv jednotlivců a rodin (28).

Obor kompetence: Má zajistiti nejen právní bezpečnost, nýbrž i jinak pečovati o statky duchovní a hmotné. Se zvláštní péčí má chrániti práva slabých a chudých (29).

NĚKTERÉ ZE SOCIÁLNÍCH ÚKOLŮ STÁTU.

Zabezpečení soukromého vlastnictví a některých jiných předpokladů zlepšení postavení dělníka (30). Odklizení příčin vedoucích ke stávkám (31). Ochrana náboženství a mravnosti. Ochrana nedělního a svátečního klidu (32). Ochrana před vykořisťováním. Pracovní doba a odpočinek. Práce žen a dětí. Odpočinek přirozenoprávním předpokladem každé námezdné smlouvy (33).

STÁT A SPRAVEDLIVÁ MZDA.

Spravedlnosti mzdové se neučiní vždy zadost již tím, že se přesně dodrží dojednané podmínky. Spravedlivá mzda musí stačiti na výživu dělníka. Výši mzdy konkrétně a všeobecně stát ať neurčuje (34). Mzda ať umožní dělníku úspory a získání soukromého majetku. Požehnané účinky rozšíření soukromého majetku mezi proletariátem. Daně ať nevyčerpávají soukromých majetků (35).

III. ÚLOHA SVĚPOMOC. ORGANISACÍ.

DŮLEŽITOST A NUTNOST SVĚPOMOCNÝCH ORGANISACÍ. (36.)

Mají základ v přirozené potřebě člověka (37). Stát tedy nesmí znemožňovati právo shromažďovací, nesledují-li sdružení cíle špatné nebo nebezpečné (38). Také sdružení náboženská - i vůči státu - mají přirozená práva (39).

KATOLICKÉ ORGANISACE DĚLNICKÉ.

Jejich důležitost (40). Záslužná práce těch, kdo v nich nebo o ně pracují (41). Náboženská práce mezi členstvem jejich nejvznešenějším úkolem (42). Jejich úkoly sociální. Výsledky práce katolických organizací dělnických: jsou důležitým činitelem ve státě v úsilí o obecné blaho (43.) - získávají si také úctu jiných stavů — dobrý vliv na bloudící vrstvy dělnické (44).

ZÁVĚR.

**Všichni povolání činitelé do práce a to co nejrychleji!
Výzva ke křesťanské lásce (45).**

Jméno autorovo	Lev XIII
Název díla	Rerum novarum - O dělnické otázce
Přeložil	Dr. Bedřich Vašek
Jméno nakladatele	Dominikánská edice Krystal Pořádá P. Dr Silvestr M. Braito O. P.
Místo a rok vydání	Otrokovice roku 1946
Vytiskla	Tiskárna Fr. Navrátila v Otrokovicích
Vydání	III opravené vydání
Náklad	5000 kusů